

Κράτα μου το χέρι για μια βουτιά στο χθες: Η Μύρτις ζωντανεύει το παρελθόν στη σχολική τάξη

Δημήτρης Δημητριάδης
Πάντειο Πανεπιστήμιο
Dimitriadis.pixel@gmail.com

Μανώλης Παπαγρηγοράκης
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
manjparagrigorakis@gmail.com

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο εξετάζονται οι λόγοι αλλά και οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να ενταχθεί η ιστορία της Μύρτιδος στη σχολική εκπαίδευση. Η συνεργασία διεπιστημονικής ομάδας για την ανάπλαση του προσώπου αλλά και του τρόπου ζωής του εντεκάχρονου κοριτσιού, που έζησε στην αρχαία Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, επιτρέπει τη σύνδεση της ιστορίας της Μύρτιδος με διαφορετικά σχολικά μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος. Επίσης, το γεγονός ότι η Μύρτις, ήταν ένα κορίτσι 11 χρονών, θύμα του λοιμού της Αθήνας, και όχι ήρωας πολέμου ή κάποιο σημαντικό πολιτικό πρόσωπο, βοηθάει τους μαθητές να εστιάσουν όχι μόνο στην πολεμική ιστορία αλλά και στην ιστορία της καθημερινής ζωής, των γυναικών, των παιδιών, της εκπαίδευσης, της διατροφής, των δούλων και των μετοίκων. Προσεγγίζοντας την ιστορία της Μύρτιδος όχι μόνο μέσω της παραδοσιακής διδασκαλίας, αλλά και μέσω τεχνικών θεάτρου, δράματος, εικαστικών τεχνών και δημιουργικής γραφής, σε συνδυασμό με τη χρήση ιστορικών πηγών, η Μύρτις μπορεί να ζωντανέψει εντός του ιστορικού της πλαισίου, δίνοντας μια βιωματική διάσταση στο μάθημα της Ιστορίας. Με αυτόν τον τρόπο προκαλείται το ενδιαφέρον των μαθητών, οι οποίοι αναπτύσσουν παράλληλα γνωστικές αλλά και κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες που σχετίζονται με το μάθημα της Ιστορίας, όπως ιστορική ενσυναίσθηση, διατύπωση ιστορικών ερωτήσεων αλλά και επεξεργασία ιστορικών τεκμηρίων. Οι μαθητές μπορούν να αντιλαμβάνονται πλέον το μάθημα της Ιστορίας, όχι μόνο ως ένα μάθημα ημερομηνιών και δύσκολων ονομάτων, αλλά ως ένα μάθημα που τους επιτρέπει να αντιληφθούν το παρελθόν, όχι ως κατώτερο, αλλά ως διαφορετικό, κατανοώντας παράλληλα τη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα. Τέλος, η ιστορία της Μύρτιδος στη σχολική εκπαίδευση, μπορεί να ενταχθεί είτε στα πλαίσια της ευέλικτης ζώνης και του ολοήμερου προγράμματος, είτε στο σχολικό εγχειρίδιο, μέσω σκίτσων, διαλόγων και ασκήσεων.

Λέξεις - κλειδιά: Μύρτις, σχολική ιστορία, ιστορία της καθημερινής ζωής, θέατρο στην εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Βασικός στόχος του παρόντος άρθρου, είναι η παρουσίαση μιας διδακτικής πρότασης που βασίζεται στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με πρωταγωνιστή έναν ιστορικό χαρακτήρα και βασικό μέσο διδασκαλίας το διαδραστικό δράμα. Ως πρωταγωνίστρια στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση προτείνεται η Μύρτις. Στη σύντομη αυτή εισαγωγή, αφού γίνει μια επιγραμματική αναφορά στο περιεχόμενο των τριών βασικών εννοιών, θεωρείται σκόπιμο να δοθούν πληροφορίες για την ταυτότητα της Μύρτιδος. Συγκεκριμένα, η ανάλυση εστιάζει στην επιστημονική εργασία που συνδέεται τόσο με το έργο της ανάπλασης του προσώπου της όσο και με τη δημιουργία της έκθεσης με τίτλο «Μύρτις: πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν» (Κάλου & Χάιτας, 2010).

Το άρθρο αποτελείται από τρεις κύριες ενότητες οι οποίες αντιστοιχούν σε τρεις επιμέρους στοχοθεσίες. Αρχικά, στην πρώτη ενότητα επιχειρείται να τεκμηριωθούν θεωρητικά, οι λόγοι με βάση τους οποίους προτείνεται η ένταξη της Μύρτιδος στην τυπική εκπαίδευση, κυρίως

στο μάθημα της Ιστορίας. Η ανάπτυξη εστιάζει στις δεξιότητες των μαθητών που ενισχύονται μέσω της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης. Το θεωρητικό υπόβαθρο βασίζεται στη θεωρία της δημιουργίας διδακτικού σεναρίου (Αθανασιάδης, 2015· Ξαφάκος, Παπαδήμας, Μαράτος, Δημακόπουλος & Μπέκα, 2016), στη χρήση της τεχνικής του διαδραστικού δράματος στο μάθημα της Ιστορίας (Speer, 2019) και σε σύγχρονες θεωρίες της διδακτικής της ιστορίας όσον αφορά το περιεχόμενο και τα μέσα διδασκαλίας.

Στη συνέχεια, βασικός στόχος της δεύτερης ενότητας, είναι η συστηματική κατηγοριοποίηση των τρόπων ένταξης της ιστορίας της Μύρτιδος, που έχουν εφαρμοστεί εντός της σχολικής τάξης, από το 2010 μέχρι σήμερα, στην πρωτοβάθμια και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η κατηγοριοποίηση βασίζεται στους στόχους των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων, στα μέσα διδασκαλίας καθώς και στο πλαίσιο εφαρμογής. Γίνεται επίσης μια σύντομη αναφορά στους τρόπους παρουσίας της Μύρτιδος στη μη τυπική εκπαίδευση (Κασβίκης, 2015, σσ. 331-352).

Η τρίτη ενότητα εστιάζει σε προτάσεις τρόπων εφαρμογής και σχεδιασμού διδακτικών σεναρίων με πρωταγωνίστρια τη Μύρτιδα τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι προτάσεις αφορούν διδακτικά σενάρια τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες, να συνδεθούν με διαφορετικούς γνωστικούς κλάδους με βάση την αρχή της διαθεματικότητας (Ματσαγγούρας, 2012· Παπαδόπουλος, 2010, σ. 46), να χρησιμοποιούν ποικίλα μέσα διδασκαλίας, όπως τεχνικές δραματικής τέχνης (Παπαδόπουλος, 2010) ή νέες τεχνολογίες (Ξαφάκος κ.ά., 2016), να έχουν διαφορετικούς γνωστικούς ή κοινωνικοσυναισθηματικούς στόχους, να εφαρμόζονται τόσο στο πλαίσιο διδακτικών ωρών όσο και στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης και του ολοήμερου σχολείου καθώς και να συνδέουν το σχολείο με το μουσείο (Κακούρου-Χρόνη, 2006, σσ. 33-41· Παπαϊωάννου & Κανάρη, 2019, σσ. 507-516). Βασίζονται κυρίως στη θεωρία για τη δομή του διδακτικού σεναρίου (Μητάκος κ.ά., 2012, σ. 8), καθώς και στον τρόπο σχεδιασμού της εκπαιδευτικής παρέμβασης με τίτλο «Ψάχνοντας τους φίλους της Μύρτιδος: Μια διαπολιτισμική περιπέτεια στην Κλασική Αθήνα» (Δημητριάδης, 2020, σσ. 449-501).

Εφόσον ο κεντρικός χαρακτήρας της διδακτικής πρότασης του παρόντος άρθρου είναι η Μύρτις, θεωρείται στη συνέχεια σκόπιμο να αναφέρουμε εν συντομία, ορισμένα στοιχεία για την ταυτότητά της. Η ιστορία της ξεκινάει από τη σωστική ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή του Κεραμεικού, κατά την διάρκεια έργων για τη διέλευση της γραμμής 3 του Μετρό, την περίοδο 1994-1995, με υπεύθυνη την αρχαιολόγο Έφη Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη. Στη συμβολή των οδών Πειραιώς και Ιεράς-Οδού βρέθηκε σε ένα κυκλικό λάκκο, μια ομαδική ταφή 150 νεκρών όλων των ηλικιών. Η προχειρότητα του ενταφιασμού, η απουσία πλούσιων κτερισμάτων και το γεγονός ότι η συγκεκριμένη ταφή έγινε βιαστικά και χωρίς φροντίδα, οδήγησε τους αρχαιολόγους να υποθέσουν ότι πιθανόν οι νεκροί ήταν θύματα μιας επιδημίας. Τελικά, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ομαδική ταφή θα μπορούσε να χρονολογηθεί το 430/429 π.Χ. και ότι οι νεκροί ήταν θύματα του λοιμού που χτύπησε την Αθήνα το καλοκαίρι του δεύτερου έτους του Πελοποννησιακού Πολέμου (Μπουλώτης, 2011, σσ. 46-50· Κάλου & Χάιτας, 2010, σ. 17)

Το σκελετικό υλικό της ανασκαφής μεταφέρθηκε στο εργαστήριο για ανάλυση το 1997. Το 2005 πραγματοποιήθηκαν εργαστηριακές αναλύσεις του πολφού των δοντιών, τριών τυχαία επιλεγμένων κρανίων, από το σκελετικό υλικό της ομαδικής ταφής, με στόχο την εύρεση του αιτιολογικού παράγοντα του λοιμού των Αθηνών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι βασική αιτία του λοιμού ήταν ο τυφοειδής πυρετός που οφείλεται στο μικρόβιο της τυφικής Σαλμονέλας (Paragrigorakis, Synodinos & Yarijakis, 2007, pp. 126-127). Ανάμεσα στο σκελετικό υλικό βρέθηκε και ένα κρανίο σε άριστη κατάσταση το οποίο διατηρούσε μέρος

της νεογιλής, συγχρόνως με τη μόνιμη οδοντοφυΐα. Το κρανίο αυτό, όπως έδειξαν ειδικές μελέτες, ανήκε σε ένα εντεκάχρονο κορίτσι που γεννήθηκε κοντά στο 440 π.Χ., έζησε στα πρώτα δύο χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου και πέθανε από τον λοιμό που ξέσπασε το καλοκαίρι του 430 π.Χ. Από το 2007 μέχρι το 2009 ολοκληρώθηκε η ανάπλαση του προσώπου του εντεκάχρονου κοριτσιού από τον καθηγητή Μανώλη Παπααρηγοράκη και την επιστημονική του ομάδα. Για την ανάπλαση της μορφής της Μύρτιδος, το κρανίο στάλθηκε στη Σουηδία (Κάλου & Χάιτας, 2010, σσ. 24-27 · Μπουλώτης, 2011, σσ. 48-49).

Το όνομα Μύρτις δόθηκε από την αρχαιολόγο Μπαζιωτοπούλου-Βαλαβάνη, γιατί ηχεί γλυκά στο αυτί, είναι σύντομο και ακούγεται σε παραλλαγές και στις μέρες μας (Μπουλώτης, 2011, σ. 46). Το επόμενο βήμα ήταν η παρουσίαση της Μύρτιδος στο κοινό, την 9^η Απριλίου του 2010, στο Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Στη συνέχεια, ακολούθησε η οργάνωση περιοδεύουσας έκθεσης με τίτλο «Μύρτις: πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν», σε διάφορα μουσεία της Ελλάδος και του εξωτερικού. Βασική πηγή πληροφόρησης της ιστορίας της Μύρτιδος είναι η ιστοσελίδα με τίτλο «Μύρτις: Πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν» (www.myrtis.gr).

2. Η εφαρμογή διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας με κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα και βασικό μέσο διδασκαλίας το διαδραστικό δράμα

Στην παρούσα ενότητα θα αναπτυχθούν τα τρία βασικά συστατικά της διδακτικής πρότασης η οποία προτείνεται στο συγκεκριμένο άρθρο. Αρχικά, αφού προσδιοριστούν ο ορισμός και τα συστατικά ενός διδακτικού σεναρίου, θεωρείται σκόπιμο να εξεταστούν τα πλεονεκτήματα της χρήσης του στο μάθημα της ιστορίας. Στη συνέχεια, γίνεται επεξήγηση της ορολογίας και της δομής του διαδραστικού δράματος, εστιάζοντας στην εφαρμογή του στο μάθημα της Ιστορίας. Θεωρείται αναγκαίο να αναπτυχθούν εν συντομία οι δεξιότητες των μαθητών που σχετίζονται με τη σχολική ιστορία και μπορούν να ενισχυθούν με τη χρήση τεχνικών θεάτρου και δράματος. Η ενότητα θεωρείται αναγκαίο να κλείσει με την επεξήγηση των λόγων, για τους οποίους προτείνεται η Μύρτις ως κατάλληλος ιστορικός χαρακτήρας διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας.

Σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο, το διδακτικό σενάριο είναι μια ολοκληρωμένη παιδαγωγική δραστηριότητα που μπορεί να διαρκεί περισσότερο από μία διδακτική ώρα, συσχετίζεται με συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, έχει σαφείς προσδιορισμένους στόχους και βασίζεται σε συγκεκριμένες παιδαγωγικές αρχές και εκπαιδευτικές πρακτικές. Η διάρκεια του μπορεί να είναι από τέσσερις ως δώδεκα διδακτικές ώρες. Όσον αφορά τη θεματική του, σημαντικό είναι ότι παρόλο που μπορεί να συνδέεται με ένα προσδιορισμένο γνωστικό αντικείμενο, μπορεί επίσης να συνδέσει ένα μάθημα με άλλα μαθήματα, με βάση την αρχή της διαθεματικής προσέγγισης. Δεν είναι ένα τυποποιημένο σχέδιο μαθήματος το οποίο μπορεί να εφαρμόζεται επακριβώς επανειλημμένα αλλά για την εφαρμογή του, λαμβάνονται κάθε φορά υπόψη οι διαφορετικές ανάγκες των μαθητών. Με αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εφαρμόσουν τη χρήση διδακτικών σεναρίων με στόχο την υπέρβαση δυσκολιών που προκύπτουν από τις κατευθύνσεις των αναλυτικών προγραμμάτων. Σύμφωνα με τον Μητάκο (Μητάκος κ.ά., 2012, σ. 8) το γεγονός ότι ενυπάρχει στο διδακτικό σενάριο ο συνδυασμός της πρωτοβουλίας των δασκάλων με τον στόχο της ικανοποίησης των αναγκών των μαθητών, βοηθάει στην εξισορρόπηση της μαθητοκεντρικής με τη δασκαλοκεντρική στόχευση. Βασικά μέσα διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται στα διδακτικά σενάρια είναι οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλα μέσα που προωθούν την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία (Γκίκας, 2017, σσ. 319-324), όπως τεχνικές θεάτρου και δράματος στην εκπαίδευση, στις οποίες

εμπίπτει και το διαδραστικό δράμα που είναι η βασική τεχνική της παρούσας πρότασης. Τέλος, για τον σχεδιασμό ενός διδακτικού σεναρίου θα πρέπει να προσδιοριστούν επακριβώς τα βασικά του χαρακτηριστικά (τίτλος, ηλικία μαθητών, γνωστικό αντικείμενο, διάρκεια), οι γνωστικοί και κοινωνικοσυναισθηματικοί στόχοι, το περιεχόμενο, τα μέσα διδασκαλίας, το εποπτικό υλικό και οι τρόποι αξιολόγησης (Μητάκος κ.ά., 2012: 8· Ξαφάκος κ.ά., 2016).

Ένα βασικό ερώτημα είναι ποια είναι τα πλεονεκτήματα του σχεδιασμού ενός διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Ιστορίας. Αρχικά, είναι πολύ σημαντικό ότι τα διδακτικά σενάρια ξεκινάνε λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των μαθητών, τα χαρακτηριστικά τους, όπως για παράδειγμα την ηλικία, αλλά και την προηγούμενη εμπειρικό-βιωματική γνώση τους, ακολουθώντας το κονστρουκτουβιστικό μοντέλο μάθησης. Συγκεκριμένα, ο βασικός στόχος είναι η σύνδεση της εμπειρικοβιωματικής γνώσης των μαθητών με την επιστημονική μέσω της σταδιακής ανατροπής της πρώτης και της επιστημονικοποίησης των ιδεών των μαθητών. Αυτός ο προσανατολισμός, όσον αφορά το μάθημα της Ιστορίας, έχει ως αποτέλεσμα τη διερεύνηση του τρόπου που γίνεται η ιστορική αφήγηση κατανοητή από μαθητές διαφορετικών ηλικιών και χαρακτηριστικών, ώστε να πάψουν οι μαθητές να είναι παθητικοί καταναλωτές ιστορικής γνώσης μέσω της μεθόδου της απομνημόνευσης. Με αυτόν τον τρόπο, το μάθημα της Ιστορίας μπορεί να απελευθερωθεί από την Παζετιανή θεωρία η οποία συνδέει αυστηρά την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και κατανόησης με την ηλικία των μαθητών και να αναζητηθούν τρόποι ανανέωσης του περιεχομένου και των μέσων διδασκαλίας (Αθανασιάδης, 2015, σσ. 6-8· Κόκκινος, 2012· Αβδελά, 1998, σσ. 113-114).

Με βάση αυτόν τον προσανατολισμό, τα διδακτικά σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας εστιάζουν όχι μόνο στην ιστορική γνώση αλλά και στην κατανόηση των ιστορικών εννοιών, όπως είναι ο χώρος, ο χρόνος και η ετερότητα, καθώς και στην ανάπτυξη ιστορικών δεξιοτήτων. Με αυτόν τον τρόπο, τα διδακτικά σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας δεν εστιάζουν μόνο στο ερώτημα τι αλλά και στα ερωτήματα γιατί και πώς, προάγοντας όχι μόνο τη δηλωτική αλλά την εννοιολογική και τη διαδικαστική γνώση (Αθανασιάδης, 2015, σσ. 4-6). Το διδακτικό σενάριο στοχεύει στην ανάπτυξη των χαρακτηριστικών της ιστορικής σκέψης των μαθητών, όπως έχουν προσδιοριστεί για παράδειγμα από την Ειρήνη Νάκου (2000, σσ. 20-72) και από το μοντέλο της ιστορικής σκέψης του Seixas (2017: 593-605) με βάση έξι χαρακτηριστικά (ιστορική σημασία, πρωτογενείς πηγές, συνέχεια και αλλαγή, αιτία και αποτέλεσμα, υιοθέτηση ιστορικής οπτικής, κατανόηση των ηθικών διαστάσεων της ιστορίας) (Τζαφέρη, 2014· Αθανασιάδης, 2015, σσ. 10-12).

Στις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε ένα διδακτικό σενάριο στο μάθημα της Ιστορίας, βασικό ρόλο παίζει η κατανόηση των τρόπων που ανασυντίθεται και δομείται η ιστορική γνώση από τους ιστορικούς. Για αυτόν τον λόγο δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην κατανόηση των ιστορικών πηγών ως μαρτυρίες, στις ερωτήσεις που τίθενται για την ερμηνεία των πηγών, στον τρόπο που απαντώνται αυτές οι ερωτήσεις με βάση την ιστορική τεκμηρίωση καθώς και στην ερμηνεία των ανθρώπινων ενεργειών του παρελθόντος μέσα στο εκάστοτε ιστορικό πλαίσιο. Το διδακτικό σενάριο θέτει ένα ερώτημα στους μαθητές στο οποίο προσπαθούν να απαντήσουν, μέσα από τη ροή του σεναρίου, με βάση τα χαρακτηριστικά της μεθοδολογίας της ιστορίας, την ανάλυση ιστορικών πηγών, τη διατύπωση ιστορικών ερωτημάτων και ιστορικών υποθέσεων, τον ιστορικό διάλογο και την παραγωγή ιστορικού λόγου. Για αυτόν τον λόγο, στα διδακτικά σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εποπτικό υλικό ιστορικά κείμενα, χάρτες, έγγραφα, υλικά τεκμήρια, οπτικοακουστικά ντοκουμέντα και εικόνες (Βρεττός, 2014, σ. 70· Παληκίδης, 2008, σσ. 325-326). Αυτή η κατεύθυνση των διδακτικών σεναρίων μπορεί να

οδηγήσει στον πολυτροπικό εγγραμματισμό στο μάθημα της Ιστορίας, ξεφεύγοντας από τη σιγουριά του μοναδικού σχολικού εγχειριδίου (Ποταμιάς, 2015). Ο βασικός στόχος μέσα από τη διαδικασία αυτή δεν είναι οι μαθητές να γίνουν ιστορικοί, αλλά να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ιστορίας, ως επιστημονικό κλάδο. Οι μαθητές γίνονται πρωταγωνιστές στο μάθημα της ιστορίας, αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες της επιστημονικής ιστορικής γνώσης και ξεφεύγουν σταδιακά από τη θεώρηση του μαθήματος της Ιστορίας ως ένα σύνολο από ημερομηνίες και ιστορικά γεγονότα (Αθανασιάδης, 2015, σσ. 10-12· Ξαφάκος κ.ά., 2014, σσ. 139-146· Τζαφέρη, 2014).

Το περιεχόμενο του διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Ιστορίας μπορεί να συνδέεται με συγκεκριμένα κεφάλαια του σχολικού εγχειριδίου διαφορετικών τάξεων. Το σημαντικό είναι ότι οι εκπαιδευτικοί, μέσω των διδακτικών σεναρίων, μπορούν να επεκτείνουν τη μελέτη μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου, δίνοντας στους μαθητές επιπλέον υλικό και πληροφορίες, ώστε να τους οδηγήσουν να εμβαθύνουν στην ιστορική γνώση, σχετικά με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα. Επίσης, το περιεχόμενό τους μπορεί να συνδεθεί και με άλλους γνωστικούς κλάδους μέσω της αρχής της διαθεματικότητας (Αθανασιάδης, 2015, σσ. 12-13).

Τέλος, σημαντικό σημείο είναι ότι μέσω της εφαρμογής των διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας δεν χρησιμοποιείται μόνο ο παραδοσιακός τρόπος διδασκαλίας από καθέδρα αλλά και μέσα διδασκαλίας που βασίζονται στην ενεργητική και βιωματική μάθηση (Αθανασιάδης, 2015). Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, στα διδακτικά σεναρία στο μάθημα της Ιστορίας χρησιμοποιούνται κυρίως νέες τεχνολογίες (Βακαλούδη, 2016· Ξαφάκος κ.ά., 2014· Τζαφέρη, 2014) αλλά και άλλα μέσα, όπως τεχνικές θεάτρου και δράματος (Κωστή, 2016· Δημητριάδης, 2020). Η χρήση διαφορετικών μέσων διδασκαλίας στοχεύει, όπως αναπτύχθηκε πιο πάνω, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που σχετίζονται με την ιστορική σκέψη. Για παράδειγμα, αυτό γίνεται φανερό από τις τεχνικές αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών στο μάθημα της Ιστορίας, όπως η διερεύνηση της ιστορικής σκέψης των μαθητών με τη βοήθεια ψηφιακών εννοιολογικών χαρτών (Τζιμογιάννης & Σιορέντα, 2007, σσ. 247-248), η κατανόηση του ιστορικού χρόνου με την αξιοποίηση ψηφιακών χρονογραμμών και η κατανόηση του ιστορικού χώρου με την αξιοποίηση ψηφιακών διαδραστικών χαρτών (Αθανασιάδης, 2015, σσ. 20-30).

Θεωρείται αναγκαίο να αναπτυχθούν σύντομα οι λόγοι χρήσης τεχνικών θεάτρου και δράματος στο μάθημα της Ιστορίας και στη συνέχεια η ανάλυση να εστιάσει στο διαδραστικό δράμα. Η εφαρμογή βιωματικών δραστηριοτήτων που βασίζονται στις τεχνικές του θεάτρου και του δράματος μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη βασικών ιστορικών δεξιοτήτων. Αρχικά, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν ιστορική ενσυναίσθηση και να κατανοήσουν την ανθρώπινη διάσταση των ιστορικών προσώπων ως αληθινά πρόσωπα με φιλοδοξίες, στόχους, συγκρούσεις και κίνητρα (Κωστή, 2016). Ο βιωματικός τρόπος συμμετοχής επιτάσσει τη χρήση στοιχείων –όπως αντικείμενα, ρούχα και σπαθιά– και οδηγεί τους μαθητές στην ορθότερη αντίληψη του ιστορικού πλαισίου και στην κατανόηση των διαφορετικών διαστάσεων των ιστορικών γεγονότων (Speer, 2019). Μέσω της ενσάρκωσης ρόλων, οι μαθητές αναπτύσσουν ιστορικές ερωτήσεις και υποθέσεις, ώστε από τη μια πλευρά να κατανοήσουν τις πράξεις και τα κίνητρα των ιστορικών προσώπων και από την άλλη να αντιληφθούν την πολλαπλότητα των ερμηνειών, δοκιμάζοντας να δραματοποιήσουν εναλλακτικές υποθέσεις δράσης (Καβαλιέρου, 2006, σ. 478). Μέσω των δραστηριοτήτων θεάτρου και δράματος οι μαθητές εξασκούνται στον διάλογο και στη διατύπωση ιστορικού λόγου, ώστε να συζητήσουν και να εκφράσουν διαφορετικές απόψεις και οπτικές, πάνω στα ιστορικά γεγονότα (Snelson et al., 2012). Με βάση αυτήν την κατεύθυνση οι μαθητές

αναπτύσσουν τις κοινωνικές του δεξιότητες (Kronenberg & Blair, 2010) με αποτέλεσμα να δημιουργείται πιο θετικό κλίμα στη σχολική τάξη (Guyen, 2009).

Η χρήση τεχνικών θεάτρου και δράματος στη διδακτική της Ιστορίας, βοηθάει στην ανάπτυξη της ιστορικής κριτικής σκέψης, στην πολιτική ενεργοποίηση και στον δημοκρατικό διάλογο, οδηγώντας στη διαπολιτισμική εκπαίδευση των μαθητών (Δημητριάδης, 2020). Σημαντικό είναι ότι μέσω αυτών των τεχνικών, οι μαθητές εξοικειώνονται με τη χρήση ιστορικών πηγών και τεκμηρίων (Patterson, 2010, σ. 41). Τέλος, οι μαθητές μπορούν να αντιληφθούν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες θεώρησης των ιστορικών γεγονότων αναφορικά με το ιστορικό τους πλαίσιο και την πολλαπλότητα των ιστορικών ερμηνειών, αναπτύσσοντας με αυτόν τον τρόπο τη δεξιότητα της πολυπροοπτικότητας (Γκόβαρης, 2009, σσ. 190-208).

Στην παρούσα πρόταση η βασική τεχνική που προτείνεται είναι το διαδραστικό δράμα. Σύμφωνα με τη D. Speer (2019), είναι μία από τις τρεις μορφές του συμμετοχικού δράματος. Στο διαδραστικό δράμα, συγκεκριμένα, ο δάσκαλος, με βάση έναν ιστορικό χαρακτήρα, οργανώνει τις δραστηριότητες προς την επίτευξη των στόχων. Αυτή η μορφή δράματος είχε εφαρμοστεί στα Glencoe Public Schools του Illinois για πέντε έτη. Ο Turner πρότεινε μια παραλλαγή διαδραστικού δράματος κατά τη διάρκεια του οποίου δύο ή περισσότερα άτομα σε ρόλο εμπλέκουν τους μαθητές σε βιωματικές δραστηριότητες και στη λύση προβλημάτων, όπως προέκυπταν μέσα από το σενάριο. Ο λόγος που το διαδραστικό δράμα προτείνεται ως βασική τεχνική για την οργάνωση ενός διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Ιστορίας, είναι ότι όλες οι συναντήσεις του διδακτικού σεναρίου μπορούν να οργανωθούν με βάση τον κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα και την αντίστοιχη ιστορική περίοδο (Δημητριάδης, 2020· Καβαλιέρου, 2006).

Ως κεντρικός ιστορικός χαρακτήρας στη διδακτική πρόταση του παρόντος άρθρου προτείνεται η Μύρτις. Παρακάτω αναπτύσσονται εν συντομία ο λόγος της επιλογής της Μύρτιδος με στόχο τη δημιουργία διαφορετικών διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας. Ο βασικός λόγος πρότασης της Μύρτιδος ως κεντρικού χαρακτήρα σε διδακτικά σενάρια είναι ότι οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα το μάθημα της Ιστορίας, αν ξεκινάει από κάτι που τους είναι οικείο (Αβδελά, 1998: 108-129). Τι πιο κοντά στους μαθητές από ένα κορίτσι που υπήρχε, είχε την ίδια ηλικία περίπου με εκείνους και γνωρίζουν πώς ήταν η μορφή της. Οι μαθητές μπορούν να ξεκινήσουν την ερμηνεία του παρελθόντος με αφετηρία το παρόν. Αυτό επιτυγχάνεται, μελετώντας αρχικά την επιστημονική εργασία της ανάπλασης του προσώπου της και στη συνέχεια τα ιστορικά στοιχεία της κλασικής περιόδου στην οποία έζησε. Παράδειγμα αποτελεί η προσέγγιση της Μύρτιδος στα βιβλία Ιστορίας της Αυστραλίας για μαθητές 7-10 ετών (Woollacott, 2011, σσ. 37-78). Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα την έννοια του ιστορικού χρόνου και την τεράστια απόσταση που χωρίζει το παρελθόν από το παρόν. Αυτό συμβαίνει, διότι ξεκινάνε με αφετηρία το παρόν, όντας οι ίδιοι πρωταγωνιστές, για να ταξιδέψουν στο μακρινό παρελθόν. Εφόσον οι μαθητές κατανοούν χρονικές έννοιες, όπως η μεταβολή, η αλλαγή, το τώρα, το πριν και το μετά στα γεγονότα της καθημερινής ζωής, μπορούν στη συνέχεια πιο εύκολα να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές σε χρονικές περιόδους που είναι πολύ απομακρυσμένες από εκείνους (Κακαμπούρα, 2016).

Επίσης, το γεγονός ότι η Μύρτις δεν ήταν κάποιο ισχυρό πολιτικό πρόσωπο ή κάποιος ήρωας πολέμου αλλά ένα κορίτσι έντεκα χρονών το οποίο πέθανε στον λοιμό των Αθηνών, δίνει την ευκαιρία στους μαθητές αλλά και στους εκπαιδευτικούς, να μην επικεντρωθούν μόνο στη μελέτη της πολεμικής, της οικονομικής και της πολιτικής ιστορίας αλλά και στην μελέτη της ιστορίας των γυναικών, των παιδιών, των δούλων, της κοινωνικής ιστορίας, της

ιστορίας της καθημερινής ζωής και της ιστορίας του πολιτισμού και των τεχνών (Δημητριάδης, 2020, σ. 322· Ευαγγέλου, 2007: 170). Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές μπορούν να εξετάζουν την ίδια ιστορική περίοδο, από διαφορετικές οπτικές γωνίες, αναπτύσσοντας τη δεξιότητα της πολυπροοπτικότητας (Γκόβαρης, 2009, σσ. 190-208). Επίσης, οι μαθητές οδηγούνται στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης για το φαινόμενο του πολέμου σε συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, ενισχύοντας δεξιότητες που σχετίζονται με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, όπως έχει αποδειχθεί από έρευνα στην οποία εφαρμόστηκε διδακτικό σενάριο για μαθητές της Δ' Δημοτικού (Δημητριάδης, 2020, σσ. 504-574). Η ιστορία της Μύρτιδος μπορεί να συνδεθεί με κεφάλαια του μαθήματος της Ιστορίας τα οποία εξετάζουν την κλασική περίοδο και θέματα, όπως η καθημερινή ζωή στην Αρχαία Αθήνα και ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Συγκεκριμένα, μπορεί να συνδεθεί τόσο με τα κεφάλαια 20-27 της Ιστορίας της Δ' Δημοτικού (Κατσουλάκος κ.ά., 2009, σσ. 46-106) όσο και με τα κεφάλαια Ε' και ΣΤ' της Α' Γυμνασίου (Κατσουλάκος κ.ά., 2016) που αναφέρονται στην κλασική περίοδο και στα αντίστοιχα θέματα. Τέλος είναι σημαντικό ότι μέσω της ιστορίας της Μύρτιδος μπορεί να οργανωθεί μια επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού, ο οποίος συνδέεται με τον τόπο που έζησε και πολύ πιθανόν που έπαιζε η Μύρτις, κοντά στις όχθες του Ηριδανού ποταμού (Μπουλώτης, 2011· Δημητριάδης, 2020, σσ. 492-501). Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί η σύνδεση του σχολείου με το μουσείο (Κακούρου - Χρόνη, 2006, σσ. 33-41· Παπαϊωάννου & Κανάρη, 2019, σσ. 507-516).

3. Η Μύρτις στο πλαίσιο της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης

Ύστερα από τη θεωρητική τεκμηρίωση για τους λόγους της χρήσης διδακτικών σεναρίων στο μάθημα της Ιστορίας με βασικό μέσο διδασκαλίας το διαδραστικό δράμα και πρωταγωνίστρια τη Μύρτιδα, θεωρείται αναγκαίο να αναφερθούν εν συντομία, παραδείγματα ένταξης της ιστορίας της Μύρτιδος στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση (Κασβίκης, 2015, σσ. 331-352). Η κατηγοριοποίηση των τρόπων ένταξης της Μύρτιδος στη σχολική τάξη πραγματοποιήθηκε λαμβάνοντας υπόψη τη δομή και τα μέρη ενός διδακτικού σεναρίου. Συγκεκριμένα, βασίστηκε στους στόχους των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων, στα μέσα διδασκαλίας καθώς και στον χώρο και στο πλαίσιο εφαρμογής. Με βάση το γεγονός ότι η Μύρτις συστήθηκε στο ευρύ κοινό μέσα από τη σχετική έκθεση, θα αναλυθούν κάποια συγκεκριμένα παραδείγματα ένταξής της στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, κυρίως από το 2010 και μετά (Κάλου & Χάιτας, 2010, σσ. 12-13). Θα πρέπει να αναφερθεί πως για όποιες περιπτώσεις ένταξης της Μύρτιδος στο σχολείο δεν υπάρχουν αναφορές σε επιστημονικά εγχειρίδια, άρθρα ή έρευνες, η τεκμηρίωσή τους θα πραγματοποιείται βάσει αναφορών από εφημερίδες, καθώς και από την ιστοσελίδα της με τίτλο «Μύρτις: Πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν» (www.myrtis.gr).

Αρχικά, η Μύρτις και η ιστορία της έχει γίνει αφορμή για τη διοργάνωση θεατρικών παραστάσεων με ηθοποιούς τους ίδιους τους μαθητές και με επιμελητές της παράστασης κυρίως τους εκπαιδευτικούς (Γραμματάς, 2017). Σε αυτήν την περίπτωση, όπως σημειώνει ο Θ. Γραμματάς (2017), η ένταξη του θεάτρου στο σχολείο δεν έχει μόνο εκπαιδευτικό χαρακτήρα αλλά και καλλιτεχνικό στόχο. Παράδειγμα είναι η παράσταση με τίτλο «Μύρτις, η σιωπή μετά το φως» στην οποία συμμετείχαν μαθητές του 1^{ου} Γυμνασίου Γέρακα, του 2^{ου} Λυκείου Παλλήνης, του Καλλιτεχνικού Γυμνασίου Γέρακα και του Ειδικού Λυκείου Ιλίου. Σκηνοθετήθηκε από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων που συμμετείχαν σε συνεργασία με τον εικαστικό Τάκη Λουκάτο. Παρουσιάστηκε τον Ιούνιο του 2015, στο Αμερικάνικο Κολλέγιο Αθηνών, στο πλαίσιο του Διασχολικού Πολιτιστικού Προγράμματος του Ειδικού Λυκείου Ιλίου και τον Απρίλιο του 2017, στο θέατρο της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών.

Λεπτομέρειες για την παράσταση υπάρχουν στην ιστοσελίδα για τη Μύρτιδα, όπως έχει σημειωθεί πιο πάνω (www.myrtis.gr). Ένα άλλο παράδειγμα ήταν η παράσταση που παρουσιάστηκε τον Ιούνιο του 2015 από μαθητές Δ' τάξης του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Χαλανδρίου στο πλαίσιο πειραματικής έρευνας που βασιζόταν στην εφαρμογή διδακτικού σεναρίου στο μάθημα της Ιστορίας με κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα τη Μύρτιδα (Δημητριάδης, 2020, σσ. 492-500).

Στη συνέχεια, άλλος τρόπος με τον οποίο η ιστορία της Μύρτιδος εντάχθηκε στη σχολική τάξη ήταν μέσω δραστηριοτήτων που βασίζονται στη βιωματική μάθηση και στη χρήση των τεχνών του θεάτρου (Παπαδόπουλος, 2010), της μουσικής (Ράπτης, 2015), των εικαστικών (Παύλου, 2017) και της δημιουργικής γραφής (Νικολαΐδου, 2016). Αυτές οι δραστηριότητες εντάσσονταν κάθε φορά είτε στο πλαίσιο μαθημάτων –όπως η Μουσική, η Θεατρική Αγωγή και η Ιστορία– είτε στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης και του ολοήμερου σχολείου.

Παράδειγμα εφαρμογής ενός διδακτικού σεναρίου που βασίστηκε στην ιστορία της Μύρτιδος, είναι το διδακτικό σενάριο με τίτλο «Ψάχνοντας τους φίλους της Μύρτιδος: Μια διαπολιτισμική περιπέτεια στην κλασική Αθήνα». Το σενάριο αυτό εφαρμόστηκε σε 11 τμήματα σχολικών μονάδων της Αττικής κατά τη σχολική περίοδο 2014-2015 στο πλαίσιο πειραματικής έρευνας. Το περιεχόμενό του βασίστηκε στην τρίτη ενότητα του εγχειριδίου της σχολικής ιστορίας της Δ' Δημοτικού για την κλασική περίοδο (κεφ. 20-27). Τα βασικά μέσα διδασκαλίας ήταν το διαδραστικό δράμα. Βασικό στόχος ήταν η διαπολιτισμική εκπαίδευση των μαθητών. Όπως αποδείχθηκε μέσω ερευνητικών εργαλείων, η συγκεκριμένη παρέμβαση βοήθησε τους Έλληνες και τους ξένους μαθητές να συνεργαστούν μεταξύ τους, καλλιέργησε τη θετική στάση τους απέναντι στο εθνοπολιτισμικά διαφορετικό και τους οδήγησε να αντιμετωπίσουν με κριτική σκέψη το φαινόμενο του πολέμου στην ιστορία (Δημητριάδης, 2020). Στην κατηγορία αυτή μπορεί να ενταχθεί και η εκπαιδευτική παρέμβαση που πραγματοποίησε ο MiaoBin σε μαθητές δημοτικού σχολείου της επαρχίας Τσενγκτού στην Κίνα. Η εκπαιδευτική παρέμβαση στηρίχτηκε σε ένα διδακτικό σενάριο με πρωταγωνίστρια τη Μύρτιδα και βασικό μέσο διδασκαλίας, τεχνικές δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση. Ο βασικός στόχος ήταν η σύνδεση της πανδημίας του Covid-19 με τον λοιμό των Αθηνών (Φωτιάδη, 2020).

Τέλος, μαθητές σχολείων της Αττικής συμμετείχαν σε δραστηριότητες με βάση την εφαρμογή του θεάτρου, της δραματικής τέχνης, της δημιουργικής γραφής, της μουσικής και των εικαστικών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Για παράδειγμα, οι μαθητές του 2^{ου} και 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου της Νέας Ερυθραίας συμμετείχαν σε δράσεις γύρω από τη Μύρτιδα, έπαιζαν τα παιχνίδια που παίζανε τα παιδιά στην Αρχαία Αθήνα τη Κλασική περίοδο, δημιούργησαν πήλινα αγαλματίδια και συμμετείχαν σε προσομοιώσεις ανασκαφών. Με αφορμή το γεγονός ότι ήταν ένα μικρό κορίτσι που πέθανε στον λοιμό, οι μαθητές συζήτησαν για θέματα που αφορούν το σήμερα, όπως η θέση των γυναικών και η φτώχεια στον σύγχρονο κόσμο. Τέλος, οργανώθηκε μία εκδήλωση όπου ο Μανώλης Παπαγρηγοράκης και άλλοι συντελεστές που σχετίζονται με τη Μύρτιδα μίλησαν στους μαθητές, ενώ τα παιδιά παρουσίασαν δημιουργίες που είχαν εμπνευστεί στο πλαίσιο των δράσεων⁴.

Σημαντική κατηγορία ένταξης της Μύρτιδος στην τυπική εκπαίδευση ήταν όχι μόνο η σύνδεση της ιστορίας της Μύρτιδος με τη σχολική ύλη αλλά και η ένταξή της ως ξεχωριστό κεφάλαιο στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας. Συγκεκριμένα, η διαδικασία της ανάπλασης του προσώπου της Μύρτιδος συμπεριλαμβάνεται ως ενότητα στο 2^ο κεφάλαιο του σχολικού

⁴ Newsit: www.newsit.gr. Ανακτήθηκε 1/11/2020 από <https://www.newsit.gr/ellada/myrtis-to-koritsi-pou-pethane-2500-xronia-prin-paei-sxoleio/2755326/>. (Πρόσβαση στις 28 Οκτωβρίου 2020).

εγχειριδίου της ιστορίας της Αυστραλίας για μαθητές από 7 μέχρι 10 ετών με τίτλο «Methods and sources used to investigate an historical mystery» (Woollacott, 2011, pp. 37-78).

Βασικός σύνδεσμος της ιστορίας της Μύρτιδος με τη σχολική τάξη αποτελεί η έκθεση με τίτλο «Μύρτις - Πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν». Η έκθεση η οποία έχει περιοδέψει σε πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού από το 2010 μέχρι και σήμερα, έχει δεχτεί επισκέψεις από μαθητές σχολείων τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, μέλη της μουσειολογικής ομάδας της εκθέσεως της Μύρτιδος σχεδίασαν ειδική μουσειοσκευή η οποία βασιζόταν σε ειδικά διαμορφωμένες δραστηριότητες και εφαρμοζόταν σε όσα σχολεία δεν είχαν τη δυνατότητα επίσκεψης της έκθεσης. Με αυτόν τον τρόπο προωθείται η συνεργασία ανάμεσα στο μουσείο και στο σχολείο (Κακούρου-Χρόνη, 2006, σσ. 33-41· Παπαϊωάννου & Κανάρη, 2019, σσ. 507-516). Πληροφορίες για την πορεία της έκθεσης της Μύρτιδος από το 2010 μέχρι και σήμερα υπάρχουν στην ιστοσελίδα για τη Μύρτιδα, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω (www.myrtilis.gr).

Θεωρείται αναγκαίο η παρούσα ενότητα να κλείσει με μια μικρή αναφορά για την ένταξη της Μύρτιδος στη μη τυπική εκπαίδευση. Αρχικά, η Μύρτις έχει χρησιμοποιηθεί ως κεντρικός ιστορικός χαρακτήρας σε εκπαιδευτικά βιβλία. Παραδείγματα εκπαιδευτικών βιβλίων με κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα τη Μύρτιδα είναι το βιβλίο του Χ. Μπουλώτη (2011) με τίτλο *Ένα κορίτσι φτερουγίζει στο Κεραμεικό*, το βιβλίο της Μ. Αγγελίδου (2011) με τίτλο *Μύρτις, οι ζωές της* και το βιβλίο του Ηλία Μαμαλάκη (2018) με τίτλο *Η Μύρτις και η μελόπιτα*. Τέλος, η Μύρτις έχει πρωταγωνιστήσει πρόσφατα σε ένα εκπαιδευτικό βίντεο / animation στο οποίο συνδέεται ο λοιμός των Αθηνών με την πανδημία του Covid-19, οδηγώντας τους μαθητές να αναπτύξουν κριτική σκέψη για το φαινόμενο της πανδημίας (Βατόπουλος, 2020).

4. Επίλογος - Προτάσεις για την ένταξη της ιστορίας της Μύρτιδος στην τυπική εκπαίδευση

Θεωρείται αναγκαίο το παρόν άρθρο να κλείσει με προτάσεις ένταξης διδακτικών σεναρίων στην τυπική εκπαίδευση, με κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα τη Μύρτιδα και βασικό μέσο διδασκαλίας το διαδραστικό δράμα. Οι προτάσεις αυτές βασίζονται τόσο στο θεωρητικά υπόβαθρο της ενότητας 2 όσο και στους τρόπους της μέχρι τώρα ένταξης της Μύρτιδος στην τυπική εκπαίδευση, όπως περιγράφονται στην ενότητα 3. Η βασική πρόταση είναι από τη μια η δυναμική ένταξη της ιστορίας της Μύρτιδος στην τυπική εκπαίδευση και από την άλλη η πραγματοποίηση ερευνών οι οποίες θα εφαρμόζουν διαφορετικά διδακτικά σενάρια στο μάθημα της Ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Βασικός στόχος των ερευνών αυτών προτείνεται να είναι η αξιολόγηση των εφαρμοσμένων διδακτικών σεναρίων ως προς τη σχέση τους με την ανάπτυξη των ιστορικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Αρχικά, προτείνεται η ένταξη της ιστορίας της Μύρτιδος στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας. Συγκεκριμένα, θα μπορούσε να ενταχθεί στα κεφάλαια 20-27 του σχολικού εγχειριδίου της Δ' Δημοτικού και στα κεφάλαια Ε' και ΣΤ' του σχολικού εγχειριδίου της Α' Γυμνασίου τα οποία σχετίζονται με τη κλασική περίοδο. Ένας τρόπος ένταξης θα μπορούσε να είναι η χρήση της μορφής της ως σκίτσο το οποίο θα καθοδηγεί τους μαθητές στη μελέτη της κλασικής περιόδου, ανάλογα με το θέμα κάθε κεφαλαίου. Θα μπορούσαν επίσης να εφαρμοστούν στο μάθημα της Ιστορίας διαφορετικά σενάρια με κεντρικό χαρακτήρα τη Μύρτιδα και θέματα όπως: η καθημερινή ζωή, η ιστορία των παιδιών, των μετοίκων και των δούλων, τα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών, ο λοιμός της Αθήνας καθώς και οι συνέπειες των πολέμων. Στόχος των σεναρίων αυτών είναι η εμπάθυνση των μαθητών σε θέματα που αντιστοιχούν στη σχολική ύλη. Επίσης, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί βοηθητικό εποπτικό υλικό, όπως για παράδειγμα εκπαιδευτικά βιβλία, επιτραπέζια παιχνίδια, βίντεο / animation,

ψηφιακά παιχνίδια και περιβάλλοντα εικονικής πραγματικότητας (Βακαλούδη, 2016), με κεντρικό ιστορικό χαρακτήρα τη Μύρτιδα. Παράδειγμα αποτελεί το βίντεο / animation που συνδέει τον λοιμό των Αθηνών με την πανδημία του covid-19, όπως αναφέρεται στην ενότητα 3. Προτείνεται επίσης η εφαρμογή δραστηριοτήτων που βασίζονται στην ιστορία της Μύρτιδος πριν την προγραμματισμένη επίσκεψη μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο μουσείο και στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού. Μια άλλη πρόταση θα ήταν η ένταξη της ιστορίας της Μύρτιδος στο μάθημα της Θεατρικής Αγωγής με στόχο τη συμμετοχή των μαθητών σε δραστηριότητες αλλά τη δημιουργία ολοκληρωμένης θεατρικής παράστασης.

Τέλος, θα ήταν ενδιαφέρον να υπάρχουν στο βιβλίο των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ως διδακτική πρόταση διαφορετικά διδακτικά σενάρια που σχετίζονται με τη Μύρτιδα. Αυτά τα διδακτικά σενάρια θα μπορούσαν να εφαρμοστούν τόσο στο πλαίσιο διαφορετικών μαθημάτων με βάση την αρχή της διαθεματικότητας όσο και στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης και του ολοήμερου σχολείου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Güven, I. (2009). Χρησιμοποιώντας το δημιουργικό δράμα στη διδασκαλία των Κοινωνικών επιστημών. Στο Ν. Γκόβας (Επιμ.), *Θέατρο και εκπαίδευση στο κέντρο της σκηνής*. 6η Διεθνής Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην εκπαίδευση. Πρακτικά (σσ. 104-113). Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.
- Kronenberg, D. & Blair, K. (2010). Sixth graders bring ancient civilizations to life through drama. In D. Glass (ed.), *The contours of inclusion: Inclusive arts teaching and learning*, (pp. 26-35). Washington: VSA - The International Organization on Arts and Disability.
- Papagrigrakis, M. J., Synodinos, P. N. & Yapijakis, C. (2007). Ancient typhoid epidemic reveals possible ancestral strain of Salmonella enteric serovar Typhi. *Infection, Genetics and Evolution*, 7(1), 126-127.
- Patterson, B. (2010). Drama in the Curriculum: Teaching History through Drama in Primary Schools. *Scene 3-4*, 41-42.
- Seixas, P. (2017). A model of historical thinking. *Educational Philosophy and Theory*, 49(6), 593-605.
- Snelson, H., Lingard, R. & Brennan, K. (2012). The best way for students to remember history is to experience it! Transforming historical understanding through scripted drama. *Teaching History*, 148, 28.
- Speer, D. (n.d.). *Developing Effective use of presentational drama as a tool for teaching the history/social science curriculum in public schools* (ηλεκτρονική έκδοση). San Luis Obispo, CA: California Polytechnic State University. Ανακτήθηκε 30/10/2019 από www.calpoly.edu/echin/ed589/stdmodell/speerpart.htm
- Woollacott, A. (Ed.) (2011). *History for the Australian Curriculum Year 7*. UK: Cambridge University Press.
- Αβδελά, Ε. (1998). *Ιστορία και σχολείο*. Αθήνα: Νήσος.
- Αγγελίδου, Μ. (2011). *Μύρτις: οι ζωές της*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Αθανασιάδης, Θ. (2015). *Τεύχος μελέτης εξειδίκευσης μεθοδολογίας, ανάπτυξης προδιαγραφών και μεθοδολογίας επιλογής των σεναρίων των εκπαιδευτικών για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης ανά γνωστικό αντικείμενο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία»*. Αθήνα: ΙΕΠ.
- Βακαλούδη, Δ. Α. (2016). *Η διδασκαλία της ιστορίας με τεχνολογίες πληροφορίες και επικοινωνίας*. Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλη.

- Βατόπουλος, Ν. (2020). *Το μήνυμα της Μύρτιδος ταξιδεύει στον κόσμο. Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 22/10/2020 από <https://www.kathimerini.gr/culture/arts/1081176/to-minyma-tis-myrtidos-taxideyeyi-ston-kosmo/>
- Βρεττός, Ι. (2014). Μη λεκτική συμπεριφορά και Ελκυστικότητα του Περιεχομένου Διδασκαλίας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Η συμβολή της μικροδιδασκαλίας. Στο Α. Κοντάκος & Π. Σταμάτης (Επιμ.), *Μη λεκτική επικοινωνία στην εκπαίδευση: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γκίκας, Α. (2017). Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία στα νέα αναλυτικά προγράμματα θρησκευτικών του Γυμνασίου με τη χρήση διδακτικών σεναρίων. Εμπειρική προσέγγιση. *Ζητήματα Διδακτικής των Θρησκευτικών*, 1, 332-337.
- Γκοβάρης, Χ. (Επιμ.) (2009). *Κείμενα για τη διδασκαλία και τη μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Γραμματάς, Θ. (2017). *Θεατρική Αγωγή και Παιδεία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Δημητριάδης, Δ. (2020). *Η διδακτική της ιστορίας μέσω της δραματικής τέχνης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση των μαθητών της Δ' Δημοτικού*. Τμήμα Μέσων Επικοινωνίας και Πολιτισμού, Σχολή Διεθνών Σπουδών Επικοινωνίας & Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Καβαλιέρου, Μ. (2006). Η Δραματοποίηση ως Διδακτική Πρακτική και η Χρήση της στη Διδασκαλία της Ιστορίας. Στο Γ. Κόκκινος & Ε. Νάκου (Επιμ.), *Προσεγγίζοντας την Ιστορική Εκπαίδευση στις Αρχές του 21^{ου} αιώνα* (σσ. 471-496). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κακάμπουρα, Ρ. (2016). Βιογραφική/ βιωματική μέθοδος διδασκαλίας: Ερευνώντας την οικογενειακή ιστορία στη σχολική πράξη. Στο Φ. Πολίτης, Ι. Φουρίδης & Σ. Χανδόλιας (επιμ.), *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα Ζητήματα θεωρίας και πράξης στην εκπαίδευση: σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις* (σσ. 284-293). Γύθειο: Σύλλογος Εκπαιδευτικών Π.Ε. Λακωνικής.
- Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2006). *Μουσείο-Σχολείο: Αντικριστές πόρτες στη γνώση* (1η έκδ.). Αθήνα: Πατάκη.
- Κάλου, Α. & Χάιτας, Ν. (2010). *Μύρτις: Πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κασβίκης, Κ. (2015). *Το άλλο παρελθόν: Δημόσιες χρήσεις της αρχαιολογίας στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση*. Στο Α. Π. Ανδρέου, Σ. Κακουριώτης & Γ. Κόκκινος (Επιμ.), *Η Δημοσία Ιστορία στην Ελλάδα: Χρήσεις και καταχρήσεις της Ιστορίας* (σσ. 331-352). Αθήνα: Επίκεντρο.
- Κατσουλάκος, Θ., Καρυώτη, Ι., Λένα, Μ., Κατσάρου, Χ. (2009). *Ιστορία Δ' Δημοτικού: Στα Αρχαία χρόνια*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Κατσουλάκος, Θ., Κοκκορού-Αλευρά, Γ. & Σκουλάτος, Μ. Β. (2016). *Αρχαία Ιστορία Α' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Κόκκινος, Γ. (επιμ.) (2012). *Η σκουριά και το πυρ: Προσεγγίζοντας τη σχέση Ιστορίας, Τραύματος και μνήμης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαμαλάκη, Η. (2018). *Η Μύρτις και η Μελόπιτα: Μια μέρα στην Αρχαία Αθήνα με οδηγό την Μύρτιδα*. Αθήνα: Αρμός.
- Ματσαγγούρας, Η. (2012). *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση: Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μητάκος, Δ., Κουκουβίνος, Θ., Κωστοπούλου, Δ., Μαστροθανάση, Ζ., Καραβά, Μ., Μπισμπικόπουλος, Θ., Ξαφάκος, Ε. κ.α. (2012). *Διδακτικός Σχεδιασμός και Τ.Π.Ε. Συνδέοντας τις βασικές αρχές συγγραφής σεναρίων με τις εφαρμογές τους στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Μπατσιούλας.

- Μπουλώτης, Χ. (2011). *Ένα κορίτσι φτερουγίζει στον Κεραμεικό*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Μύρτις: Πρόσωπο με πρόσωπο με το παρελθόν(www.myrtis.gr). Ανακτήθηκε 29/10/2020 από shorturl.at/kowHX
- Νικολαΐδου, Σ. (Επιμ.) (2016). *Η δημιουργική γραφή στο σχολείο*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Ξαφάκος, Ε., Παπαδήμας, Λ., Μαράτος, Α., Δημακόπουλος, Γ. & Μπέκα, Α. (2016). Στάσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στη χρησιμότητα των διδακτικών σεναρίων με τη χρήση των ΤΠΕ. In *Proceedings of the 10th Pan-Hellenic and International Conference "ICT in Education"*.
- Παληκίδης, Α. (2007). *Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (1950-2000): διδακτική, ιδεολογική και αισθητική λειτουργία των εικόνων*. (Διδακτορική Διατριβή). Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιωάννινα.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Παπαϊωάννου, Θ. & Κανάρη, Χ. (2019). Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και μουσείο: Μια διεπιστημονική προσέγγιση. Στο Γ. Παπαδημητρίου & Χ. Κωσταρής (Επιμ.), *Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Σχολείο και Πολιτισμός. Γ' Τόμος* (σσ. 507-516). Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ-Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος - Κολλέγιο Αθηνών.
- Παύλου, Β. (2017). *Εικαστικές Τέχνες και Εκπαίδευση: Τα παιδιά ως θεατές και παραγωγοί εικαστικών τεχνών*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ποταμιάς, Γ. (2015). *Πολυτροπικός εγγραμματισμός στο μάθημα της ιστορίας της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου*. (Διδακτορική Διατριβή). Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Αθήνα.
- Τζαφέρη, Π. (2014). Διαφοροποιημένο διδακτικό σενάριο Ιστορίας ΣΤ' Δημοτικού για μαθητή με Asperger με τη χρήση λογισμικού εννοιολογικής χαρτογράφησης. *Διημερίδα «Καινοτόμα Εκπαιδευτικά Προγράμματα στην Ειδική Αγωγή»*. Θεσσαλονίκη.
- Τζιμογιάννης, Α. & Σιόρεντα, Α. (2007). Το Διαδίκτυο ως εργαλείο ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης. Στο Β. Κουλαϊδής (Επιμ.), *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης* (σ. 355-374). Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Φωτιάδη, Ι. (2020). Από την Αρχαία Αθήνα του λοιμού στη σύγχρονη Κίνα του κορωνοϊού. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 20/10/2020 από shorturl.at/dhD18